

ВДЯЧНИЙ УЧЕНЬ І ВЕЛИКИЙ УЧИТЕЛЬ

(Микола Мушинка. Листування Івана Зілінського з Іваном Панькевичем (1913 – 1951). – Нью-Йорк – Пряшів, 2008. – 198 с.)

Епістолярій як об'єкт наукового вивчення привернув до себе увагу українських дослідників в основному в 90-тих роках ХХ ст., про певні здобутки літературознавці можуть говорити завдяки працям В. Святовця, В. Ткачівського, Л. Вашків та ін., а особливо М. Коцюбинської. У мовознавстві, на жаль, не отримали розвитку цікаві починання Л. Лушпинської про проблеми нормалізації української літературної мови в епістолярії другої половини ХІХ – початку ХХ ст.; праці, надруковані за межами України, залишаються маловідомими (наприклад, *Ю. Шерех*. Кулішеві листи і Куліш у листах // *Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані*. – Нью-Йорк, 1984. – С. 48 – 96), а давні наукові методики (хоч би К. Студинського) уже призабуті. За загальний висновок щодо сучасного стану мовознавчого опрацювання епістолографічної думки можна прийняти узагальнення М. Коцюбинської про недослідженість цього феномена, брак і неповноту публікацій тощо (*Коцюбинська М.* “Зафіксоване й нетлінне”. Роздуми про епістолярну творчість. – К.: Дух і Літера, 2001). До цього додається ще одна проблема, чи не головна для дослідника, – відсутність матеріалів. Книги, подібні до аналізованої, з'являються нечасто, адже вимагають тривалої клопіткої праці укладача. Якщо йдеться про митців словесної творчості, то так звані повні видання зазвичай включають якусь частину листів письменника, але без відповідей адресата. Проте епістолярій часто містить наукові ідеї, концепції, що не знайшли подальшого розвитку в діяльності адресанта.

М. Мушинка – відомий учений, який щоразу поповнює культурну й наукову скарбницю України новими публікаціями. Багатовекторність дослідницьких інтересів М. Мушинки вражає. Серед його

праць — більше 40 книг різного спрямування — від фольклористики до праць про архітектуру та побут закарпатських міст і сіл. Як учений і неординарна особистість він мав зв'язки з представниками і нащадками української еміграції, що осіла в колишній Чехословаччині. Після проголошення незалежності України дослідник зайнявся такою справою, як повернення нашому народу забутих імен, їх спадщини. Тернополяни з вдячністю прийняли передані до Державного архіву Тернопільської області матеріали й особисті речі видатного українського вченого, засновника вітчизняної наукової географії Степана Рудницького, не менш заслуженого українського правника, його близького друга Степана Дністрянського. Ще за комуністичних часів М. Мушинка підтримував тісні контакти з музеєм Володимира Гнатюка у с. Велесневі, а віднедавна і з Тернопільським національним педагогічним університетом, який носить ім'я Володимира Гнатюка.

Запропоноване нещодавно М.Мушиною «Листування Івана Зілинського з Іваном Панькевичем (1913 — 1951)» є логічним продовженням попередніх епістографічних студій цього ж автора, зокрема, листів Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських, листів Івана Панькевича до Володимира Гнатюка тощо, під час написання яких викристалізувалися та усталилися методичні основи опису й аналізу матеріалу. Звертаючись до епістоли, М. Мушинка керується переконанням, що об'єктивна оцінка діяльності певної особи має складатися з аналізу різних джерел, а епістолярій найбільш відкрито і незавуальовано подає нам життєві, наукові, культурні реалії часу, скидає завісу з особистісних стосунків, розшифровує часто сховані вимогами публічної моралі «підводні течії», що так чи інакше впливали на формування культурного процесу.

Ідея видрукувати листування І. Зілинського та І. Панькевича виникла ще у 80-х рр. минулого століття, проте інші, нагальніші справи, зокрема видання збірника на пошану І. Зілинському, перешкодили її реалізувати. Усе ж 6 листів І. Панькевича було опубліковано в празькому журналі «Slavia» із вступною статтею та коментарями. На жаль, сподівання на те, що цей матеріал викличе інтерес дослідників і приведе до опублікування всієї епістолярної спадщини мовознавця, не справдилися. Однак двадцятирічна перерва не стала часом забуття, і тепер наука збагатилася ще одним цінним джерелом «не лише до біографій обох учених, але й до українського мовознавства 20 — 40-х рр. ХХ ст., тобто до періоду, коли воно зазнало найбільших втрат». Пропонуючи увазі читача 83 листи І. Зілинського і 53 — І. Панькевича, М. Мушинка свідомо намагається залишитися осторонь і, крім побіжних зауважень у передмові, не робить детального аналізу, про що можна тільки пошкодувати, адже його перу належать серйозні мовознавчі дослідження про двох представлених респондентів (див., зокрема: Іван Панькевич та сучасний стан дослідження його спадщини // Ivan Paňkevič a otázky spisovného jazyka. — Prešov, 2002; Іван Зілинський — видатний український мовознавець // Наша культура. — Варшава, 1979 та багато ін.).

Зібрані в одній книзі, листи двох визначних діячів української науки стали прекрасним подарунком для сучасних дослідників, які мають змогу простежити генезу мовознавчої думки як живий, органічний процес, представлений на тлі життєвих фактів і побутових деталей. Коментарі до листів, як зазначає укладач у передмові, “обмежені лише на найстислішу інформацію”. Насправді ж конкретні продумані виноска, що трапляються практично на кожній сторінці книги, містять відомості, які допомагають увести епістолярій у наукове та суспільне тло першої половини ХХ ст. Пояснення географічних назв, коментування прізвищ людей, про яких іде мова в листах, а головне — друкованих праць, які згадують автори листів або які тільки обговорювалися, а були оформлені пізніше, є своєрідним каталогом інформації, необхідної для студіювання епістолярію двох відомих мовознавців.

Листи є не лише відбиттям тогочасного мовлення українських діячів науки й громадської праці, а й свідченням лексичного багатства, досконалої стилістики, добірного синтаксису, влучного вживання етикетних слів адресантів. Кожне слово, кожна синтаксична конструкція дозволяє побачити талановиту й працьовиту особистість, яка безкорисливо й відповідально ставиться до досліджень української мови, “бо ж у нас взагалі голод на мовні праці”. Тому й не дивно, що в мовознавчій площині публікації та напрацювання І. Зілинського й І. Панькевича стали тим значним здобутком, яким ще довго будуть послуговуватися вчені-мовознавці, студенти-філологи, всі ті, кому не байдужа рідна українська мова.

Грунтовність пояснень у виносках, численні дані про написані, видані чи дискутовані передусім мовознавчі проблеми дають змогу відтворити не лише титанічну працю двох видатних лінгвістів, а й почерпнути сучасним мовознавцям чимало відомостей з діалектології, історії мови, взяти слушні й актуальні ідеї для подальших досліджень, врешті націлити на таку ще необхідну тепер працю в нашій лінгвістичній галузі.

Самі листи можуть слугувати прикладом щирої дружби та взаємної поваги двох найвизначніших мовознавців першої половини ХХ ст. протягом тривалого часу.

Незначні ілюстрації (початки наукових статей, титульні сторінки окремих праць, декілька світлин) є важливою інформацією для дослідників, особливо для молодих лінгвістів.

Ознайомлюючи громадськість з листуванням І. Зілинського та І. Панькевича, М. Мушинка не шкодує ідей, що перспективно окреслюють план мовознавчого дослідження епістолярію. Листи укладено згідно з археографічними вимогами, цілком збережено індивідуальний стиль авторів, правопис і навіть пунктуацію. Це важливо для подальших студій, адже “обидва вчені були спеціалістами не лише у питаннях української діалектології, але й авторитетами у питаннях української мови й правопису”.

У передмові укладач виділяє два блоки мовознавчих проблем, яких торкалися адресати: проблеми діалектології та граматики й правопису української мови. Звичайно ж, важко переоцінити поданий матеріал у тому плані, що тут є відомості про наукові розвідки обох лінгвістів, формування методики роботи тощо, проте варто виділити ще один аспект. В українському мовознавстві вже давно назріла потреба вивчити епістолу як окремий жанр, що максимально розкриває соціальний контекст й інформацію про учасників комунікації, і ввести епістолярій в поле мовознавчого дискурсу.

Справжній поціновувач наукового таланту свого вчителя — І. Панькевича, М. Мушинка щедро роздає ідеї тим, хто йде вказаними ним шляхами і примножує когорту його учнів. У цьому й полягає, на наш погляд, основний здобуток рецензованої праці: вона акцентує на суб'єктивному підтексті наукового аналізу, визначає сутність еволюції наукової думки, навчає відчувати себе учасниками національної культурної традиції, вагомість і значущість якої в світовому контексті тільки-но починає усвідомлюватися.

Стефанія Панцьо, Наталія Парасін (м. Тернопіль)

Stephanija Pantsio, Natalija Parasin

A GRATEFUL FOLLOWER AND A GREAT TEACHER

(Book review on Микола Мушинка. Листування Івана Зілінського з Іваном Панькевичем (1913 – 1951). Нью-Йорк – Пряшів, 2008. – 196 с.)

Відомі постаті про мову

Мова народу є результат творчої здатності дару слова не однієї людини і не одного людського життя, а численних життів, численних поколінь.

У мові свій народ, протягом багатьох тисячоліть і в мільйонах індивідуумів склав свої думки і свої почуття. Природа країни і історія народу, відбиваючись у душі людини, виражалася у слові. Людина зникала, але слово, створене нею, залишалося безсмертною і невичерпною скарбницею народної мови; так що кожне слово мови, кожна його форма, кожний вираз є результатом людської думки і почуття, через які відбилась у слові природа країни й історія народу. Успадковуючи слово від наших предків, ми успадковуємо не лише засоби передавати наші думки й почуття, але успадковуємо самі ці думки і самі ці почуття. Від усього життя народу це єдиний живий залишок на землі, і ми – спадкоємці цих живих багатств, в які склалися всі результати духовного життя народу.

Ушинський К.Д.